

NAGY Zoltán*
A víz és vízgazdálkodás kérdései a hazai környezeti pénzügyi szabályozás
szempontjából**

1. Bevezető gondolatok

A víz természeti kincsünk, amely meghatározó szerepet játszott a történelem során és a jövőben is fontos szerepet tölt be a gazdasági és társadalmi fejlődés szempontjából. Sajátos jellegére és értékére nagyon jól rámutat Adam Smith a víz értékparadoxonára vonatkozó megállapításával. A víz, mint az élet elemi feltétele csekély értékkel bír, míg olyan kevésbé hasznos természeti kincs, mint a gyémánt, jelentős pénzbeli értéket képvisel. Természetesen a közgazdaságtan megadja a kérdésre a pontos választ, de a paradoxon mégis lényeges kérdésre, a víz értékére fókuszálja a figyelmet.¹ A klímaváltozás és a környezetszennyezés azonban ezt a paradoxont is kezdi felülírni a világ számos területén, ahol az ember már nem jut hozzá a tiszta vízhez. A gazdasági és társadalmi prognózisok komoly problémákat vetítenek előre. A vízkrízis arra ösztönzi a kormányokat, hogy megoldást keressenek a problémára, új komplex szabályozási lehetőségeket találjanak, amellyel megőrizhető és megújítható ez a fontos természeti kincsünk.² A vízszemléletű kormányzáson belül kiemelt terület a vízgazdálkodás, amely szakpolitikai és pénzügyi kérdéseket egyaránt magában foglal.³

Zoltán Nagy: The question of water and management of water resources from the point of view of domestic environmental financial regulations – A víz és vízgazdálkodás kérdései a hazai környezeti pénzügyi szabályozás szempontjából. *Journal of Agricultural and Environmental Law* ISSN 1788-6171, 2019 Vol. XIV No. 26 pp. 162-192 doi: 10.21029/JAEL.2019.26.162

* dr. jur., PhD, Dr. habil., egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Államtudományi Intézet, Pénzügyi Jogi Tanszék, e-mail: jogdrnz@uni-miskolc.hu .

** *A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.*

¹ Samuelson & Nordhaus 2012, 86–88. Smith a paradoxont abban látta, hogy „*ugyan semmi sem hasznosabb a víznél, de bajosan lehet érte bármit is kapni. Ezzel ellentétben a gyémántnak alig van használati értéke, gyakran mégis rengeteg egyéb termék kapható érte cserébe.*” A Smith általi paradoxont a közgazdaságtan mára megfejtette, hiszen a szerzők is rámutatnak arra, hogy a víz árát a határhátszóna szabályozza, azaz az utolsó pohár víz hasznossága. Mivel nagyon sok víz van, ezért az utolsó pohárért már nem adnak túl sokat.

² Szilágyi 2018, 23–26. A szerző rámutat arra, hogy a vízkrízis komplex kezelésére létre kell hozni a vízszemléletű kormányzást, amely komplex rendszerként magában foglalja a víz, mint környezeti szolgáltatás társadalmi, politikai, jogi, gazdasági aspektusait. A szabályozás vonatkozásában fontos az adózók jogkövetési moráljának fenntartása, lásd erről: Lentner 2018, illetve az állam gazdaság- és társadalompolitikai céljaihoz való igazodás. Bővebben az állami célokról: Lentner 2017, 13–26.

³ Szilágyi 2018, 30.

A téma szempontjából az utóbbinak van különös jelentősége. Az ökoszisztéma szolgáltatások értékének meghatározása fontos lépés és ezen keresztül a fogyasztásokra és védelmükre is hatást lehet gyakorolni. A vízgazdálkodásban nagyobb jelentősége van ugyanis álláspontom szerint a hatósági tiltó szabályok mellett a gazdasági szabályozásnak, amely a pénzügyi szabályozás eszközein keresztül megvalósulhat.⁴

A vízvédelem és fogyasztás befolyásolása környezeti közterhek és egyéb fizetési kötelezettségek szabályozásán keresztül valósulhat meg. Beszélhetünk passzív vízvédelmi pénzügyi eszközökről, amelyek a túlzott szennyezéstől óvják a vízbázist. Ilyen eszköz a talajterhelési díj és a vízterhelési díj. Az előbbi a felszín alatti vizek terhelése esetén fizetendő, míg az utóbbi a felszíni vizek terhelése esetén. Az aktív védelmi eszközök a víz felhasználását védik úgy, hogy a környezeti elem igénybevételéért számítanak fel díjat. Az aktív védelmi pénzügyi eszközök közé tartozik a vízkészletjárulék, a használati díjak és egy lehetséges eszköz lenne a vízáadó.

Mind ezek a pénzügyi eszközök piaci alapon védhetik meg a fennálló vízkészleteket, de felmerül a kérdés, hogy elegendőek-e csak a jelenlegi szabályozási eszközök. A tanulmányban megvizsgálom a jelenlegi szabályozást, felvetve a szabályozási problémákat.

2. A felszíni és a felszín alatti vizek terhelésének adójogi védelme

A felszíni és a felszín alatti vizek terhelésének a védelmére szolgál a környezetterhelési díj.⁵ A környezetterhelési díj sajátos közteherként került szabályozásra. A szakirodalom technológiai jellegű adóként működő fizetési kötelezettséget ért alatta.⁶ A jogi szabályozás is a költségvetési törvényben az ökoadókat kategóriájába sorolja. Tehát a környezetterhelési díj egy sajátos kibocsátási adónak tekinthető, hiszen magán viseli az adók minden jellegzetességét, ezért helyesebb lenne adónak nevezni a díj elnevezés helyett.⁷ A környezetterhelési díj adójellegét erősíti továbbá, hogy az adózás rendjéről szóló törvény (Art.) vonatkozik rá, illetve ez alapján adónak minősül.⁸ A környezetterhelés valamely anyag vagy energia környezetbe bocsátását jelenti, a környezetszennyezés pedig a határérték feletti kibocsátást, ezért ez az eszköz a nemzetközi szakirodalomban ismert emissziós alapú kibocsátási adónak felel meg.⁹ Ennek ellenére a környezetvédelmi törvény a környezethasználat után fizetendő díjak kategóriájába sorolja be a környezetterhelési díjat, mint a környezet terhelését, igénybevételét csökkentő intézkedések fedezetét megteremtő díjat.¹⁰

⁴ Tóth 2016.

⁵ Nagy 2013, 180–188.

⁶ Borsányi 2003, 5.

⁷ Kerekes 1998, 98.; Koloszar 2004, 23.

⁸ Rabné 2008, 61.

⁹ Borsányi 2009, 23.

¹⁰ 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól (Ktv.) 59. § (1) bek. A környezethasználat után fizetendő díjak körébe tartozik a törvényi szabályozás alapján a környezetterhelési díj, az igénybevételi járulékok, termékdíjak, betétdíjak. Ezeket a díjakat a törvény a környezet terhelését, igénybevételét csökkentő intézkedések fedezetét megteremtő díjaknak tekinti.

Az EU-ban az energiaadón¹¹ kívül jelentősebb iránymutatást, szabályozást nem találunk a környezetterhelési díjra, így a tagállamok környezetvédelmi akcióprogramokban saját szabályukat szabadon kialakíthatják. Jellemzően az összes tagállamban bevezetésre került a környezetterhelési díj valamilyen formában, jellemzően a vízterhelési és a levegőterhelési díjként. Leginkább a 2004-ben újonnan csatlakozó tagállamokban került még a talajterhelési díj bevezetésre.¹²

A díj bevezetésének a lehetőségét a környezetvédelmi törvény teremtette meg, amely meg is határozta a díj lényegét. A környezethasználó a környezetterhelésért díjat köteles fizetni, amely olyan anyagra, energiatípusra határozható meg, amelyekre mérési szabvány van, illetve amelynek a kibocsátása anyagmérleg vagy műszaki számítás alapján megbízhatóan megállapítható.¹³

A szabályozás célja, hogy új alapokra helyezze a környezetünk méltányolható mértékű használatát. A törvény indoklása rámutat arra, hogy a természetes környezet biztosította lehetőségek nem végtelenek, mivel a fokozott felhasználásuk a környezeti értékek feléléséhez vezet. Azonban a túlzott terhelés, a szennyezés költségei általában nem az okozónál jelentkeznek, hanem az egész társadalom viseli ennek a terhet, ezért fontos olyan szabályozórendszer kialakítása, amely érdekeltté teszi a környezethasználót a környezetterhelés csökkentésében.¹⁴ Másrészt a környezet megóvására a helyreállítására tett intézkedések finanszírozásába is be kell vonni a környezethasználókat. A környezetterhelési díj a környezetet terhelő anyagok kibocsátásának árát szab, amely befolyásolja a gazdálkodó vagy a fizetésre kötelezett háztartási fogyasztók gazdasági döntéseit. A díj sajátossága, hogy azt nemcsak az előírt határértéket meghaladó kibocsátás esetén kell megfizetni, hanem a környezetbe kijuttatott anyag vagy energia minden egysége után. Erre azért van szükség, mivel a határérték alatti kibocsátás esetén is kialakulhat környezetkárosodás. A környezetterhelési díj tehát nem szankció, hanem a környezetért való felelősség gazdasági megjelenítésének az eszköze. Gazdasági eszközként, fizetési kötelezettségként a díj hat a gazdálkodók jövedelmezőségére és versenyképességére, ezért a többféle elv fogalmazódott meg a szabályozás kialakítása során.¹⁵ Fokozatos bevezetés révén a kibocsátókat a kezdeti időszakban nem terhelik a teljes díjfizetési kötelezettség, csak 2008-tól kezdődően kellett a teljes díjat megfizetni. Ilyen elv továbbá a díjvisszaigénylés jogintézménye, amely kettős célt szolgál, egyrészt elősegíti a hatékony környezetvédelmi technikák megjelenését, másrészt enyhíti az alacsonyabb környezetszennyező tevékenység közterheit. A környezetszennyező anyagok szerint környezetvédelmi szempontból differenciál a díjak között a szabályozás, ezzel is preferálva a környezetet kímélő anyagok alkalmazását.¹⁶

¹¹ Az energiaadóról lásd: Erdős & Rónai 2014, valamint: Erdős 2012.

¹² Borsányi 2003, 6.

¹³ Ktv. 60. §

¹⁴ Nagy 2011, 252–255.

¹⁵ Borsányi 2003, 23.

¹⁶ Borsányi 2003, 23.

A környezetterhelési díjat a környezetvédelmi törvény alapján anyagokra és energiafajtákra egyaránt ki lehet vetni, azaz adótárgy lehet az anyagok mellett az energia is. Viszont a környezetterhelési díjról szóló törvény csak a környezetterhelő anyagokat tekinti adótárgynak, csak erre állapít meg terhelési díjat az energiatermékek a jövedéki adó törvény hatálya alá tartoznak.¹⁷

Három környezetszennyezési fajtát határoz meg a környezetterhelési díjról szóló törvény, azaz a kibocsátó által a levegőbe, felszíni vizekbe és a talajba juttatott környezetterhelő anyagok esetén keletkezik díjfizetési kötelezettség. A szennyezéstől függően tehát a környezetterhelési díjnak három fajtája különböztethető meg a levegőterhelési díj, a talajterhelési díj és a vízterhelési díj.

A törvény rendszerében általános és különös szabályok kerültek meghatározásra. Az általános, közös szabályozás keretében az adóalanyiság az adókötelezettség, díjkezdvmények, eljárási szabályok kerültek megfogalmazásra. A különös rendelkezések pedig az egyes díjakra vonatkozó szabályokat rendezik.

A környezetterhelési díj alanya a kibocsátó. A kibocsátó fogalmába tartoznak azok a környezethasználók, amelyek engedélyhez kötött környezethasználatuk során a környezet terhelésével járó anyagot bocsátanak a környezetbe. (A környezethasználó fogalmát viszont a környezetvédelmi törvény határozza meg.)¹⁸ A törvény az adókötelezettséget a kibocsátóra és a környezetterhelő anyagokra írja elő.¹⁹

A levegőterhelési díj fizetésére az a kibocsátó köteles, aki bejelentés-köteles, helyhez kötött légszennyező pontforrással rendelkezik. Az adókötelezettség csak meghatározott levegőterhelő anyagokat terhel, mint a kén-dioxid, nitrogén-oxidok és egyéb nem toxikus szilárd anyagok. A díj mértékét a levegőterhelési díj alapja (a levegőterhelő anyag éves mennyiségének a tömege) és a levegőterhelő anyag egységdíja határozza meg. A szabályozás sajátossága, hogy csak néhány gázhalmazállapotú légszennyező anyagra koncentrálnak, amelyet az a felismerést indokolt, hogy ezek antropogén emissziójának mértéke messze meghaladja a természetes emisszió mértékét. Néhány, a szabályozás hatálya alá nem eső szennyező esetében viszont a természetes emisszió mértéke nagyságrendekkel nagyobb. (szén-dioxid, kén-hidrogén, ammónia)²⁰

A vízterhelési díj bevezetésének szükségességét indokolja, hogy a vizeink egyre inkább szennyezetté váltak vízterhelő anyagok kibocsátásával.²¹ A vizeink terhelését két típusú díjjal szabályozza a törvény. A felszíni vizek terhelése esetén vízterhelési díjfizetési kötelezettség, míg a felszín alatti vizek, talajvíz terhelése esetén talajterhelési díj fizetési kötelezettség áll fenn.

¹⁷ 2003. évi LXXXIX. törvény a környezetterhelési díjról (Ktd.).

¹⁸ Ktv. 2. § (2) bek. A törvény környezethasználónak tekinti azokat a természetes és jogi személyeket, jogi személyiséggel rendelkező szervezeteket, amelyek a környezettel kapcsolatban jogokkal rendelkeznek, illetve kötelezettségek terhelnak, továbbá környezetet igénybevevő, terhelő, veszélyeztető, szennyező tevékenységet folytatnak.

¹⁹ Ktd. 2. § b/ pont: Környezetterhelő anyag, amely a környezetbe kerülve környezetterhelést eredményez, és amelynek a kibocsátott mennyisége érvényes mérési szabvány, anyagmérleg, műszaki számítás segítségével meghatározható.

²⁰ Szabályár 2005, 33.

²¹ Schwartmann 2006, 106–107. v.ö. Olajos 2006.

A szabályozás nevesíti a vízterhelő anyagokat, tehát csak ezek felszíni vízbe kerülése esetén kell díjat fizetni.²² A vízterhelési díjfizetési kötelezettség azt a kibocsátót terheli, aki vízjogi engedélyezés alá tartozó tevékenységet végez.

A díj mértékét több tényezőt figyelembe vevő rendszer szabályozza. A vízszolgáltató köteles hiteles mérésekkel igazolt módon a kibocsátó rendelkezésére bocsátani a vízterhelő anyagok mennyiségét. (Amennyiben nem teljesíti a vízszolgáltató a kötelezettségét, az illetékes környezetvédelmi hatóság végzi el a méréseket és a mérési díj ötszörösében állapítja meg a vízszolgáltatót terhelő térítési kötelezettséget.) A díj mértékét a vízterhelő anyagok egységdíja, a területérzékenységi és az iszap-elhelyezési szorzó határozza meg. A területérzékenységi szorzó figyelembe veszi a területeket védettségi szempontból, míg az iszap-elhelyezési szorzó az elhelyezés módja szerint differenciál, figyelembe véve a területi kategóriákat.²³ Az elhelyezés módja lehet mezőgazdasági hasznosítás – legalacsonyabb szorzóval – égetés vagy egyéb átmeneti tárolás, illetve lerakóban való elhelyezés.

A törvény adómentességeket és díjkedvezményeket is meghatároz. Adómentességek körébe tartozik: (a) a víz újrahaználat, ha nem terheli a felszíni vizet; (b) eredetileg is a vízben lévő vízterhelő anyag mennyisége; (c) elvezetett csapadékvíz mennyisége; (d) nehézfémek, ha ilyen anyag kibocsátása kizárt; (e) extenzív módon üzemeltetett halastó.

A szabályozás révén a díjat a szennyvizet közcsatornán elvezető, majd a felszíni vízbe bocsátó víz és csatornázási művek, folyékony hulladékot termelő iparvállalatok fizetik meg.²⁴ Azonban a díj áthárítható a szolgáltatást igénybe vevőkre.

A díjkedvezmény lehetőségét megteremti a törvény. A kibocsátó 50%-os díjkedvezménnyel élhet, ha felszíni vizet közvetlenül terhelő vízterhelést csökkentő beruházást valósít meg, a beruházás kivitelezési ideje alatt, maximum öt évig. A díjkedvezmény feltétele a beruházás véglegessé vált vízjogi létesítési engedélye.²⁵ Szankcióként úgy rendelkezik a törvény a levegő és a vízterhelési díj esetében is, hogy ha a beruházást a kivitelezési engedélyben meghatározott ideig, maximum öt évig nem helyezik üzembe, a díjkedvezmény visszajár a jegybanki alapkamat kétszerezésével növelt összegben.

A talajok és a talajvizek szennyezésének korábban kevesebb figyelmet szenteltek. Hosszú éveken keresztül a levegő és szennyvíztisztítás melléktermékeit a talajban kialakított lerakókba deponálták, amellyel jelentős környezeti károkat okoztak.

²² Ktd. 2. sz. mellékletében kerül meghatározásra a vízterhelő anyagok köre. Ilyen anyag dikromátos oxigénfogyasztás, foszfor, szervesen nitrogén, higany, kadmium, króm, nikkel, ólom, réz.

²³ Ktd. 2. sz. melléklete. A törvény három területi kategóriát határoz meg. A legkiemeltebb és legmagasabb szorzóval számított terület a Balaton és vízgyűjtő területe, a 'B' kategóriába tartoznak az egyéb védett területek, illetve a legalacsonyabb szorzóval az általánosan védett felszíni vízminőség-védelmi területek tartoznak.

²⁴ Borsányi 2003, 23. v.ő. Csák & Raisz 2008.

²⁵ Ktd. 15. § (2) bek., illetve a 270/2003. Korm. rendelet az egyes környezetterhelési díjak visszaigénylésének, a kibocsátott terhelő anyag mennyiség meghatározás módjáról, valamint a díjfizetés áthárításának szabályairól.

A műtrágyák és növényvédő szerek mértéktelen használata és a szükséges védelem nélkül üzemeltetett hulladéklerakók további károkat okoztak.²⁶ A talajvízszennyezés további növekedésének megakadályozása, illetve az öntisztulási folyamatok elősegítése érdekében kell alkalmazni a környezetterhelési díjat.²⁷ Ahhoz, hogy a szabályozás elérje a célját a szakirodalom fontos kritériumokat határoz meg:²⁸ (a) a vízszennyezők minél szélesebb körét fogja át; (b) a vízszennyező anyagok legszélesebb körére terjedjen ki; (c) a díj nagysága tükrözze a terhelés nagyságát, veszélyességét és a befogadó érzékenységét; (d) megállapítása, alkalmazása egyszerű; (e) a díjbevételel környezetvédelmi célokat és beruházásokat szolgáljon.

Ezeknek a kritériumoknak a hazai szabályozás megfelel.²⁹

A talajterhelési díjfizetési kötelezettség a felszín alatti vizek terhelése esetén kötelező. Amíg a levegő- és vízterhelési díj az állami adóhatóság hatáskörébe tartozik, addig a szennyvízelvezetéshez kapcsolódó talajterhelési díjnál az illetékes önkormányzati adóhatóság jár el és a díj a települési önkormányzat környezetvédelmi alapjának a bevételét képezi. A talajterhelési díjból származó bevétel felhasználása is célzott, hiszen csak a talaj, a felszín alatti víz mennyiségi, minőségi védelmére használható fel. Ilyen felhasználásnak minősül a csatornázás, szennyvíztisztítás, vízbázis védelem, kármentesítés, szennyezést megelőző, illetve utólagos műszaki védelem.

A talajterhelési díjfizetési kötelezettség azt a kibocsátót terheli, aki a helyi vízgazdálkodási hatósági, illetve vízjogi engedélyezés alapján szennyvízelvezetést alkalmaz, a műszakilag rendelkezésre álló közcsatornára nem köt rá.³⁰

A díj alapja a szolgáltatott, vagy egyedi méréssel igazolt, illetve átalányban meghatározott víz mennyisége. A díj mértékét az egységdíj, valamint a települési önkormányzat területére vonatkozó területérzékenységi szorzó határozza meg.³¹ Díjkedvezményt nem, de mentességet meghatároz a törvény. Két esetben szabályoz mentességet a jogalkotó, ha a kibocsátó egyedi szennyvíz-elhelyezési kislétesítményt, egyedi szennyvíztisztító kisberendezést alkalmaz, illetve mentes a locsolási célú felhasználás.³²

3. A vízfelhasználás védelme közterhek segítségével

A vízterhelés mellett fontos társadalmi érdek fűződik a vízfelhasználás pénzügyi jogi és környezetjogi szabályozásához. Ezt a célt szolgálja az igénybevételi járulék.

²⁶ Szablyár 2005, 33–34. v.ö. Raisz 2012.

²⁷ Tózsza 2000, 31.

²⁸ Megyeri, Katona & Ferencz 1996, 37.

²⁹ Ktd. 21/B. §.

³⁰ Ktd. 11. § (1) bek. A díjfizetési kötelezettség a kibocsátót a közcsatorna üzembe helyezését követő 90. naptól terheli.

³¹ Ktd. 2. sz. mellélet. A területérzékenységi szorzó különbséget tesz a helyi vízgazdálkodási hatósági eljárás hatálya alá tartozó talajterhelés és a vízjogi engedély hatálya alá tartozó talajterhelési tevékenység között, továbbá kevésbé érzékeny és fokozottan érzékeny terület között.

³² Ktd. 11. § (2) bek. Ebben az esetben is csak akkor érvényesíthető a mentesség, ha 20 %-kal nem haladja meg a szennyező anyagok mértéke a 2005. évben mért értékeket.

Az igénybevételi járulékok fogalmát a környezetvédelmi szabályozás rögzíti.³³ Igénybevételi járulék olyan fizetési kötelezettség, amely a környezeti elem igénybevételéért, azaz valamely környezeti elem természeti erőforrásként való felhasználásáért szabják ki.³⁴

Az erőforrások között különbséget teszünk aszerint, hogy megújuló vagy nem megújuló erőforrásról van szó. A nem megújuló erőforrások közé sorolja a szakirodalom azokat az erőforrásokat, amelyek újratermelődnék ugyan, de olyan hosszú távon, hogy gazdaságilag irreleváns, illetve olyan intenzív a kitermelés, hogy az újratermelés fenntarthatósága nem biztosított.³⁵ Így az erőforrás értékét az adja, hogy más termék előállításában közreműködik, azonban az erőforrás elfogyasztása révén a jövőben nem fog rendelkezésre állni. Az erőforrás tulajdonosa extrajövedelemre tesz szert általa, hogy lehetőséget biztosít az erőforrások kitermelésére, felhasználására. Ez jelentkezhethet járadék (royalty) vagy bérleti díj (rent) formájában. Hazánkban a föld méhének kincsei az államot illetik meg (a fosszilis energiahordozók is). Az állam tehát a használóktól járadékot szed, amely a központi költségvetés bevételeit képezi, illetve többletköltséget jelent az erőforrás kitermelőjének, felhasználójának. A szakirodalom jellemzően két igénybevételi járulékot emel ki a fizetési kötelezettségek rendszeréből, a bányajáradékot és a vízkészlet-járadékot.³⁶

A szennyvízdíjak és adók széleskörűen elterjedtek az Európai Unióban, és az egyes országokban hasonló metódus alapjai kerülnek szabályozásra.³⁷

A felszíni és a felszín alatti vízkészletek védelme és a védelemhez szükséges források biztosítása érdekében került bevezetésre ez az igénybevételi járulékfajta a vízkészletjáradék.³⁸

A vízkészletjáradék adójogi státusza sajátos, hiszen az eljárási kérdésekről főszabályként a vízgazdálkodásról szóló jogszabályok rendelkeznek és az adóhatóság alatt a vízügyi hatóságot kell érteni. Az eljárási kérdéseken mögöttes szabályként az adózás rendjéről szóló törvényt kell alkalmazni azzal, hogy bizonyos szabályokat (járulékmérséklés, jogkövetkezmények mérséklése) nem alkalmazhat a vízügyi hatóság. Megállapítható tehát, hogy a vízkészlet-járadék egy speciális fizetési kötelezettség, amely rokon szabályokat mutat az adókkal, de azoktól eltérő különleges szabályokkal rendelkezik.

³³ Ktv. 61. §

³⁴ Csák 2008, 38.

³⁵ Nagy 2012.

³⁶ Fucskó et al. 2000, 41–45.

³⁷ Laskowska & Scrimgeur 2002, 1–12.

³⁸ Szakács 2010, 1437.

A víz védelme a nemzetközi, az európai és a hazai jogban is részletesen szabályozott témakör.³⁹ A víz, mint természeti örökségünk része alkotmányos védelemben részesül, illetve törvényi szintű szabályozás keretében védi a jogalkotó a víz minőségét, a vízkészlet mennyiségét és biztosítja az ésszerű vízgazdálkodás feltételeit.⁴⁰ A társadalmi ráfordítások részleges vagy teljes megtérülése érdekében járulékot, érdekeltségi hozzájárulást vagy díjat kell fizetni, amely elv érvényesülése megteremti a vízkészletjárulék kivetésének jogpolitikai indokát.⁴¹

A vízkészletjárulék részletszabályait a vízgazdálkodásról szóló törvény mellett miniszteri rendelet határozza meg.⁴² A járulék tárgya a vízjogi létesítési, üzemeltetési engedélyben lekötött vagy engedély nélkül felhasznált, ténylegesen igénybe vett vízmennyiség. A járulék alanya a vízhasználó és az üzemi fogyasztó.⁴³ Az alanyokat járulékkötelezettség terheli, amely a bejelentési kötelezettséget és a járulékfizetési kötelezettséget és a nyilatkozattételi kötelezettséget is magában foglalja.

A bejelentkezési kötelezettség keretében a vízkészletjárulék fizetésére kötelezett köteles fizetési kötelezettségét annak keletkezésétől (vízjogi engedély kézhezvétele, a vízfelhasználás megkezdése adóalanyától függően) számított 15 napon belül az illetékes vízügyi hatóságnak bejelenteni. A járulékfizetési kötelezettség speciális szabályozás alá esik, mivel a vízhasználónál a jogerős vízjogi engedély kézhezvételével, üzemi fogyasztónál a vízfelhasználás megkezdésével keletkezik. A nyilatkozattételi kötelezettség keretében az adóalany köteles az illetékes vízügyi hatóság részére nyilatkozatot adni a tényleges vízigénybevételről, a fizetési kötelezettség alapadatairól, kiszámításáról, befizetett összegek jogcíméről.

A vízkészlet-járulék alapja a ténylegesen igénybevett vízfelhasználás köbméterben kifejezett mennyisége, azonban engedély nélküli vízhasználat esetén speciális szabályok érvényesülnek a vízmennyiség meghatározására.⁴⁴ A mértékének megállapításánál a törvény alapjárulékot határoz meg a kötelezettek szerint, illetve egy különböző tényezőket figyelembe vevő szorzószám segítségével határozza meg a vízkészletjárulék mértékét. Az alapjárulék különbözik vízhasználó, engedély nélküli vízhasználó és üzemi fogyasztó szerint.⁴⁵ Ez az alapjárulék az egyik tényezője a mérték kiszámítására szolgáló szorzatnak. A szorzattal történő vízkészletjárulék kiszámítása figyelembe veszi az alapjárulék mellett a vízkészlet jellegét (felszíni, felszín alatti víz),

³⁹ Miklós szerk. 2011, 75.; 98/83/EGK irányelv (ivóvíz irányelv), 76/464/EGK irányelv egyes vízszenyezésekről, 91/271/EGK irányelv a települési szennyvíz kezeléséről, 2000/60/EK irányelv (Víz Keret Irányelv).

⁴⁰ Miklós 2011 szerk. 75.; 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról (Vgt.) 15/A §-15/E §.

⁴¹ Bándi 2011, 454.

⁴² 43/1999. (XII. 26.) KHVM rendelet a vízkészletjárulék kiszámításáról.

⁴³ Vgt. 15/A § (2) bek. „Vízhasználó az, aki a vízjogi engedély alapján vízhasználatot gyakorol vagy vízjogi engedélyben vízkészletet köt le. Üzemi vízfogyasztó az, aki ivóvizet szolgáltató közműről a saját gazdasági célú vízhasználatához településenként évi 10.000 m³-nél nagyobb vízmennyiséget használ fel.”

⁴⁴ 43/1999. (XII. 26.) KHVM rendelet a vízkészletjárulék kiszámításáról.

⁴⁵ Vgt. 15/B § Vízhasználónak 4,50 forint/m³, (10 %-nál nagyobb túllépés esetén 9 Ft/m³) engedély nélküli vízhasználónak 28,90 forint/m³, üzemi fogyasztónak 14,10 forint/ m³ alapjárulékot kell fizetni.

illetve a vízhasználat jellegét (gyógyászati cél, közcél, gazdasági cél) és ez alapján állapít meg egy szorzószámot (0,5-től egészen 10-ig), amely megváltoztatja a vízkészlet-járlék mértékét az alapjárlékhoz képest.⁴⁶ Tovább bonyolítja a képletet, hogy a felszíni vizeket vízfolyás kategóriába sorolják a kihasználtságra, minőségre, a nemzetgazdasági ráfordításokra tekintettel.

A vízkészletjárlék mentesség két kategóriája különböztethető meg a vízhasználói mentesség és az üzemi fogyasztási mentesség, azaz a mentességet adóalanyokként különíti el a jogalkotó.⁴⁷ A vízhasználói mentességnek két kategóriája különböztethető meg: az automatikus mentességek köre, illetve a kérelemre biztosított mentesség. Az automatikus mentesség esetén a törvény tételesen felsorolja azokat az eseteket, amikor nem kell vízkészletjárlékot fizetnie a vízhasználónak.⁴⁸ Kérelemre biztosított mentesség esetén a vízhasználónak a tűzvíz ellátás, a polgári védelmi készenléti célokat szolgáló vízmennyiség, továbbá az életveszélyt okozó bányászati vízbetörés esetén kitermelt vízmennyiség után, valamint a vízjogi engedély szerinti vízmennyiség azon része után, amely nem vehető igénybe, mert a vízkészlet természeti okokból nem áll rendelkezésre, nem terheli fizetési kötelezettség az adóalanyt.⁴⁹

Az üzemi fogyasztói mentesség esetén nem kell az üzemi fogyasztónak vízkészlet-járlékot fizetnie, ha a közegészségügyi előírások az igénybe vett vízmennyiség több, mint 50%-ára ivóvíz minőséget határoznak meg.

A mentesség biztosításával kapcsolatban a bírói gyakorlatban is merült fel probléma.⁵⁰ A per tárgyat képező esetben a kavicsbányában a nedves osztályozáshoz szükséges ipari vízellátást a bányató vízből biztosította, de az osztályozó berendezésből kikerülő víz csatornán keresztül visszavezetésre került a kavicsbányatóba. A vízügyi hatóság kötelezte a vízhasználót vízkészletjárlék megfizetésére.

⁴⁶ 43/1999. (XII. 26.) KHVM rend. 1-2. sz. melléklet. A felszíni víz négy kategóriába tartozik, míg a felszín alatti víz lehet gyógyvíz, termásvíz, karszt- és hasadékvíz, rétegvíz, parti szűrűsű víz, talajvíz. A vízhasználat jellege szerint gyógyászati célú vízhasználat a vizek gyógykezeléssel közvetlenül összefüggő igénybevétele. Közélcélú vízhasználat a lakosság ivó, háztartási, valamint a köztisztviselők ivóvíz és gazdasági célú kommunális vízellátása, továbbá a környezet-higiénés (köztisztasági) vízhasználat. Gazdasági célú vízhasználat az ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi és egyéb gazdasági, szolgáltatási tevékenységgel összefüggő teljes vízhasználat, beleértve a foglalkoztatottak szociális vízigényét, gyógyvíznek nem minősülő ásványvizek palackozását.

⁴⁷ Szakács 2012, 1438.

⁴⁸ Vgt. 15/C §. Nem kell a vízhasználónak vízkészletjárlékot fizetnie a felszín alatti vízkivételnél a visszasajtoló vízmennyiség után, tűzvíz ellátás, polgári védelmi célokat szolgáló, illetve életveszélyt okozó bányászati vízbetörés esetén kitermelt vízmennyiség után, 500 m³-t meg nem haladó vízjogi engedélyes vízmennyiség után, talajvízdúsításra betáplált vízmennyiség után, igénybe nem vehető vízmennyiség után, ár- és belvízvédelem céljából tárolók és halastavak feltöltése után, a vízmennyiség azon része után, amely természeti okok miatt nem vehető igénybe hatóság vízkivételi korlátozás esetén, használt víz ismételt felhasználása után, felszíni vízből ökológiai célú vízhasználat után, ha a vízkészletjárlék nem haladja meg az 1000,- Ft-ot, kármentesítés céljából való vízkivétel esetén, hatósági engedély vagy kötelezés alapján történő vízkivétel esetén, öntözési, rizstermelési, halgazdasági vízhasználat után.

⁴⁹ Szakács 2012, 1438.

⁵⁰ A Legfelsőbb Bíróság Kfv. III. 37.104/2008/3. sz. ítélete.

A vízhasználó viszont arra hivatkozott, hogy tevékenységére a törvényi mentesség vonatkozik. Mentés vízkészlet-járulék alól a talajvízdúsításra betáplált vízmennyiséggel azonos vízmennyiség kitermelése, ha az a talajdúsítással igénybe vett vízáadó rétegből történik. A Kúria a mentességet elutasította, és kifejtette, hogy a vízhasználó tevékenysége miatt nem sorolható a mentességi körbe. A Kúria álláspontja szerint a vízhasználó nem végez talajdúsítást azzal, hogy a felhasznált vizet a bányatóba azonos mennyiségben visszaengedi. A mentességi esetnek megfelelő tevékenység ugyanis kifejezetten a talajvíz mennyiségének növelése céljából történő betáplálást jelenti, amelynek végső célja a kitermelendő víz minőségének a javítása. Sőt a bíróság álláspontja szerint a visszasajtolás kizárólag a nyomás alatti rétegvíz-kutak esetében értelmezhető. Mindezek alapján a bíróság megállapította a járulékfizetési kötelezettséget.

4. Vízvédelem használati díjakkal

A városüzemeltetési közfeladatrendszer sokrétű közfeladatellátást takar, amely egymástól eltérő díjpolitikai kérdéseket vet fel.⁵¹ A vízszolgáltatás is a közfeladatellátás körébe tartozik, így magán viseli a többi közfeladatellátással kapcsolatos problémákat. A közfeladatellátást az önkormányzatok nem közvetlenül, hanem szolgáltatókon keresztül látják el vagy megrendelőként lépnek fel a közüzemi szolgáltatóknál. A szolgáltatás nyújtásával kapcsolatban azonban többféle probléma merül fel.

Egyrészt kötelező feladatellátásról van szó, tehát a szolgáltatás ár és díjkérdéseitől függetlenül el kell látni a feladatot. Az önkormányzatnak igénybe kell venni a szolgáltatást annak árától függetlenül is.

Fontos probléma a közszolgáltatások területén a viszonylagos szolgáltatói monopóliumhelyzet. A helyzetet a szolgáltatók kevés száma adja az adott szektorban, ezért nem feltétlenül érvényesülnek a piaci viszonyok ezen a területen.

A piaci feltételeket tovább torzítja a fogyasztói árérzékenység, amely politikai kérdésként is felvetődik. A magyar lakosság árérzékenysége rendkívül magas, amelynek oka, hogy a közüzemi díjak a lakossági jövedelem jelentős részét, csaknem negyedét teszik ki. Az alacsony jövedelemszint és a lakossági szolgáltatók terhelhetősége sem növelhető jelentős mértékben. Az árérzékenység miatt a rezsi költségek mértéke a politika számára is jelentős kérdéssé vált, azaz az árképzést nem csak pusztán piaci és a szolgáltatási színvonalhoz kapcsolódó közgazdasági kérdések befolyásolják.

A szolgáltatásokkal összefüggésben hatékonysági problémák is felmerülnek, amelyek az árképzést is befolyásolják. A relatíve magas állandó költségek a fogyasztókra terhelődnek. Sok esetben ez olyan magas hányad, hogy megfizethetetlen ár alakulna ki, tehát nem áthárítható az árban. Ez jelentős támogatási igényt jelent az önkormányzatok felől a szolgáltatók részére.⁵²

⁵¹ Nagy 2016, 287–292.

⁵² 2012-ben lezajlott a víziközmű szolgáltatók integrációja, amelynek célja az egységes elvekre épülő kiegyensúlyozott szolgáltatásnyújtás. Az integráció eredményeképpen 41 szolgáltató működik a hazai piacon, amelyek nagyobb része önkormányzati, kisebb része állami tulajdonban van. Lásd erről részletesen: Szilágyi & Tóth 2018, 49–56.

Komoly problémát jelent továbbá az elavult technológiai háttér, a fejlesztések elmaradása, amely jelentős hálózati veszteségeket generál. Ezek a veszteségek viszont az árban csapódnak le és szintén drágítják a szolgáltatásokat. A városüzemeltetési szolgáltatások jellemzője, hogy új szabályozás érvényesül a díj megállapításban, figyelembe véve az indokolt költségeket és hatósági ellenőrzés alá véve a közműszolgáltatók díjmegállapítását.

Emellett a díjakat meghatározza a rezsicsökkentés is, amely maximált ár meghatározásával korlátozza a díjak növekedését, illetve a korábbi évekhez képest csökkenti azokat.

A különadók közül az önkormányzatokat és a közműszolgáltatókat egyaránt jelentősen érinti a közművezetékek adója,⁵³ amely a hő- és villamosenergiaellátás mellett a víz, szennyvíz, csapadékvíz elvezetésére szolgáló közművezetéseket is terheli a hírközlési vezeték mellett. Az adó nem terjed ki tehát valamennyi városüzemeltetési szolgáltatást. Az adónak áttételesen hatása van az önkormányzati gazdálkodásra, hiszen a közművezeték üzemeltetője az adó alanya és jellemzően önkormányzati tulajdonú vállalkozások üzemeltetik a víz- és hőellátást biztosító vezetéseket, így ezeket is sújtja az adó. A kötött díjszabás miatt pedig az önkormányzati gazdálkodásra is hatással van az adó, hiszen a szolgáltatók működését biztosítani kell az önkormányzatnak. A többféle különadó közül ennek a vagyoni típusú adónak van az egyik legnagyobb hatása az önkormányzati gazdálkodásban.

Az Európai Unióban a vízhez kapcsolódó adók és díjak összehasonlítását és elemzését megnehezíti az a tény, hogy a legtöbb díj városi, regionális szinten kerül kivetésre. Formáját tekintve vízfogyasztási díj eltérő módon került szabályozásra a különböző országokban, amelynek oka, hogy a vízhasználat mérése még nem minden esetben alkalmazott módszer a különböző országokban, a különböző adóalap megállapítási módszerek alapján átalánydíj, illetve speciális tarifák megállapítására is sor kerül. Az adó alapját képezheti az ingatlan értéke (Anglia) a ház fekvése (Norvégia). Speciális tarifákat állapítanak meg (ún. háztomb tarifák) egyes országok nagyvárosaiban (Zürich, Barcelona), mivel a víz- és szennyvízszolgáltatások költsége a helyi adók részét képezi. Ugyanúgy eltérés van a vízszolgáltatás és szennyvízkezelés általános forgalmi adója tekintetében, hiszen egyes országokban a normál adókulcsot alkalmazzák (Dánia, Finnország) míg máshol ezek a szolgáltatások csökkentett forgalmi adó mérték alá esnek (Belgium, Franciaország, Németország). Hollandia a víztakarékosság elősegítése érdekében 1995-ben vezette be a felszín alatti vizek használatára kivetett adót, fogyasztótól függő mértékben, majd 2000-ben egy új adót vezetett be vízhasználatra, a víz szállítására. Dánia a vízre vonatkozó adót 1994-ben vezette be, de ezt csak a háztartások fizetik.

A vízközmű-szolgáltatás díjkérdéseinél⁵⁴ sajátos elvek érvényesülnek a díj kialakításánál, illetve a díjra hatással van a rezsicsökkentés szabályrendszere is.⁵⁵

⁵³ 2012. évi CLXVIII. törvény a közművezetékek adójáról.

⁵⁴ 2011. évi CCIX. törvény a vízközmű-szolgáltatásról. Ilyen elvek: a természeti erőforrások kíméletének az elve, az ellátásbiztonság elve, az ellátási felelősség elve, a szolgáltatói felelősség elve, a szennyező fizet elve, a regionalitás elve, a szolidaritás elve, a vízközművek együttműködésének az elve, a keresztfinanszírozás tilalmának az elve.

A díjstruktúra meghatározásra kerül, de a törvény megengedi, hogy a díjak szolgáltatókként, ágazatonként eltérjenek egymástól. A díjak kialakításában azonban többféle elv és szempont érvényesül.

Mindez a széles szempontrendszer egy indokolt és szükséges mértékű díj alapjait rakta le, ezért a rezsicsökkentés az elvek és díjak kialakításánál nem feltétlenül indokolt. Ha a jogalkotó úgy látja, hogy az díjazás nem felel meg a törvényi elveknek a díjazás megváltoztatására hatékony eszközöket biztosít a törvényi szabályozás díjfelügyelet formájában. A Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal⁵⁶ látja el a díjfelügyeletet, amelynek keretében joga van a díjazásra vonatkozó elvek megsértése esetén fellépni. Megtilthatja a jogsértő díj további alkalmazását, a keletkezett többletbevétel késedelmi kamattal visszatéríteti a fogyasztónak, illetve bírságot szab ki. Jól látszik tehát, hogy a szabályozott, elveknek megfelelő díjak betartására alkalmas jogi háttér biztosított a rezsicsökkentés nélkül is. Ha viszont az indokolt mértékű díjnál érvényesül a 10%-os rezsicsökkentés, az a szolgáltatókat nehéz gazdálkodási helyzetbe sodorhatja, illetve az önkormányzatoknak kell többletforrásokat biztosítani a szolgáltatáshoz. Mindemellett a közműves ivóvízellátás és szennyvízelvezetés, tisztítás díja hatósági díj, amelyet miniszteri rendeletben állapítanak meg. A hatósági díjtól eltérő díjat a közüzemi szerződésben kizárólag a Hivatal előzetes hozzájárulásával lehet eltérni. Tovább bonyolítja a rendszert, hogy vannak költségek, amelyek a vízközmű-szolgáltatás díját terhelik, illetve különbséget tesz a törvény a fogyasztók között. A vízközmű szolgáltatás díja alaplóból és fogyasztással arányos díjból áll.⁵⁷ A fogyasztással arányos díjnál a lakossági felhasználók esetében alacsonyabb díjrendszer is meghatározható szemben a nem lakossági fogyasztókkal.

A díj mellett még a vízközműhöz kapcsolódás szolgáltatási díját és vízközmű-fejlesztési hozzájárulást lehet megállapítani. Az előbbi a szolgáltatók közötti ivóvíz átadási árát és szennyvízkezelési díját jelenti. A fejlesztési hozzájárulást a nem lakossági felhasználók fizetik, amely révén közműfejlesztési kvótát vásárolnak, azaz a kvóta erejéig jogosulttá válnak a szolgáltatás igénybevételére.

Szintén a környezetszennyezés elkerülését szolgálja a háztartási szennyvíz begyűjtésére vonatkozó közszolgáltatás, amely az önkormányzat számára kötelezően ellátandó közszolgáltatásnak minősül.⁵⁸ Az önkormányzat a díjpolitikáját saját maga alakítja ki és önkormányzati rendeletben meghatározza a díjfizetési kötelezettséget, az alkalmazható díj legmagasabb mértékét, a fizetés rendjét és a kedvezmények, mentességek körét. (Fontos kiemelni, hogy a díj adók módjára behajtható köztartozásnak minősül.)

A törvény kimondja a szennyvíz mennyiségével arányos kötelezettségeket és a beruházási igényt figyelembe vevő díjmeghatározást. A jogalkotó szándéka szerint tehát a díj részét képezik a működési ráfordítások, a fenntartási költségek és a felmerült beruházások költségei.

⁵⁵ 2013. évi LIV. törvény a rezsicsökkentés végrehajtásáról.

⁵⁶ 2013. évi XXII. törvény a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatalról.

⁵⁷ Az alaplóból (rendelkezésre állási díj) a fogyasztásmérő berendezések átfolyási átmérője szerint tesz különbséget.

⁵⁸ Vgt. 44/B–44/J.

A díjazás szempontjából két típusú díj állapítható meg, az egytényezős és a kéttényezős díj. Kéttényezős díjat kötelező alkalmazni a Nemzeti Települési és Szennyvízelvezetési és Tisztítási Programban résztvevő önkormányzatok esetén.⁵⁹ Az önkormányzat a fenti törvényi iránymutatások alapján fogadja el a díjkalkulációt. Ezt írja felül a rezsicsökkentés, amely a díjakat 10 %-kal csökkenti, sarkalatos törvényi formában 2013-ban. A rezsicsökkentés ellenőrzésére a fogyasztóvédelmi hatóságot jelöli ki. Kérdés, hogy mi volt jelen esetben a jogalkotói szándék, hiszen az arányos és szükséges díjrendszer kialakítására 2012-es módosítással 2013. január elsejével került sor. Elegendő lett volna tehát álláspontom szerint a díjmérték betartásának az ellenőrzése, hiszen ha az önkormányzatok betartják a törvény szelleme szerinti díjszabást, akkor a reális díjak kialakítására kerül sor. A jogalkotó tehát vagy nem bízott a törvény hatékonyságában a díjazás kialakítása kérdésében, vagy nem vette figyelembe a törvényi feltételeket és a rezsicsökkentés fűnyíró elv szerinti alkalmazása mellett döntött.⁶⁰

5. Összegzés, egy lehetséges megoldás a vízáadó

A tanulmány rámutatott a vízzel kapcsolatos pénzügyi szabályozás problémáira. A szabályozásnak szembe kell néznie a vízzel kapcsolatos gazdasági és társadalmi kérdésekkel. A víz nemcsak az emberi élet alapfeltétele, hanem az ember gazdasági tevékenységének is nélkülözhetetlen erőforrása. Biztosítani kell a háztartási fogyasztóknak a méltányos áron való hozzáférést, illetve a gazdasági élet szereplőinek olyan áron és feltételekkel, hogy ez ne akadályozza a tevékenységüket és biztosítsa versenyképességüket. Másrészt egy egyre korlátozottabb mértékben rendelkezésre álló természeti erőforrásról van szó, amelynek az újratermelődését biztosítani kell és fenntarthatóvá kell tenni az erőforrás használatát. A bemutatott pénzügyi eszközökből látszik, hogy egy bonyolult, erősen átpolitizált rendszerről van szó, amin nehéz változtatni, pedig kellene. Változás szükséges a takarékosabb felhasználásban és egy korszerűbb vezeték és szolgáltatási rendszer kiépítésében. Az erre szolgáló forrásokat vízáadó bevezetésével lehetne biztosítani. A befolyó adó a helyi önkormányzat bevétele lenne, amelyet csak a vízbázis védelmére és a szolgáltatás fejlesztésére lehetne felhasználni. Az adó egy sávós progresszív adó lehetne, amelyben a sávok a fogyasztáshoz mérten kerülnének kialakításra és alacsonyabb fogyasztási mérték esetében 0 százalékos vagy minimális összegű adó kerülné megállapításra. Az adó elősegítené a természeti erőforrás védelmét és egy takarékosabb fogyasztásra ösztönözne.

⁵⁹ Vgt. 44/D §. A kéttényezős díj alaplíjából és üritési díjból áll. Az alapdíj az üzemeltetési költségek, a díjbeszedés, számlázás, a környezetvédelmi kérdések, az amortizáció és a szükséges felújítások fedezetére szolgál. Az üritési díj az ártalmatlanítás és a területtől függő költségek fedezetére szolgál.

⁶⁰ 2013. évi CXIV. törvény a szippantott szennyvízre vonatkozó rezsicsökkentésről, valamint az egyes törvényeknek a további rezsicsökkentéssel összefüggő módosításáról.

Lehet, hogy egy adó nem népszerű eszköz általában, de ez álláspontom szerint ez egy kisebb rossz, mint korlátozni a vízfogyasztást hosszabb távon hatósági eszközökkel, vagy kiírni a szolgáltatónak, hogy 'a víz elfogyott'.

Irodalomjegyzék

1. Bándi Gy (2011) *Környezetjog*, Szent István Társulat, Budapest.
2. Borsányi B L (2003) Környezetterhelési díjak, *Környezetvédelem* 11(6) pp. 23.
3. Csák Cs & Raisz A (2008) Trinkwasserskandal in der drittgrößten Stadt Ungarns: Theorie und Praxis der Haftung im hungarischen Umweltrecht, in: Caelies C, Härtel I & Veit B, szerk., *Jahrbuch des Agrarrechts*, Nomos, Baden-Baden, pp. 165–176.
4. Csák Cs (2008) *Környezetjog I.*, Novotni Kiadó, Miskolc.
5. Erdős É & Rónai O (2014) Energy Taxation: a point of view of the unsettled legal background of a biomass-heating plant, *Materials Science and Engineering* 39(2), pp. 115–129.
6. Erdős É (2012) Adalékok egy biomassza fűtőmű rendezetlen jogi hátteréhez, in: Csák Cs, szerk., *Jogtudományi Tanulmányok a fenntartható természeti erőforrások témakörében*, Miskolci Egyetem, Miskolc, pp. 40–53.
7. Fucskó J, Kis A, Bela Gy, Krajner P & Valené K Á (2000) *Ökológia adóreform II.*, Magyar Környezetgazdaságtani Központ, Budapest.
8. Kerekes S (1998) *A környezetgazdaságtan alapjai*, <http://mek.oszk.hu/01400/01452/html/> [2012.06.06.]
9. Koloszar M (2004) Környezetterhelési díj, *Adó* 18(8), pp. 23–24.
10. Laskowska A & Scrimgeur F (2002) *Environmental taxation: The European experience*, wms-soros.mngt.wakiao.ac.nz/NR/EuropeET.doc [2012.05.06.]
11. Lentner Cs (2017) *Közpénzügyi Menedzsment*, Dialóg Campus, Budapest.
12. Lentner Cs (2018) Az adórendszer és a közpénzügyek egyes elméleti, jogszabályi és gyakorlati összefüggései. *Európai Jog: Az Európai Jogakadémia folyóirata* 18(5), pp. 30–36.
13. Megyeri M, Katona J & Ferencz L (1996) A szennyvízterhelési díj módszerének elve a francia joggyakorlatban, *Környezet és Fejlődés* 6(3-4), pp. 36–41.
14. Miklós L szerk. (2011) *A környezetjog alapjai*, SZTE ÁJK-JATE Press, Szeged.
15. Nagy Z (2011) Fenntartható költségvetési elvonások rendszere a környezetvédelem területén, *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica* 29(1), pp. 247–258.
16. Nagy Z (2012) A természeti erőforrás-gazdálkodás adójogi aspektusai, in: Bikkfalvi P, szerk., *The Publications of the XXVI. microCad International Scientific Conference*, Miskolci Egyetem, Miskolc, pp. 1–5.
17. Nagy Z (2013) *Környezeti adózás szabályozása a környezetpolitika rendszerében*, Miskolci Egyetem, Miskolc.
18. Nagy Z (2016) Különadóztatás és díjmegállapítás, in: Horváth M. T & Bartha I, szerk., *Közszolgáltatások megszervezése és politikái- Merre tartanak?*, Dialóg Campus Kiadó, Pécs-Budapest, pp. 287–292.
19. Olajos I (2006) Vízvédelem, in: Olajos I, szerk., *Agrárjog gyakorlat II.*, Novotni Kiadó, Miskolc, pp. 106–111.
20. Rabné B G (2008) Környezetterhelési díj, *Adó* 22(15-16), pp. 61–68.

21. Raisz A (2012) A felszín alatti vizek határon átnyúló szennyezésére vonatkozó nemzetközi szabályozás, *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica* 30(2), pp. 371–382.
22. Samuelson P A & Nordhaus W D (2012) *Közgazdaságtan*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
23. Schwartmann R (2006) *Umweltrecht*, C.F. Müller Verlag, Heidelberg.
24. Szablyár P (2005) Ökoadó – avagy a környezetterhelési díj, *Bányászati és Kohászati lapok* 138(5), pp. 32–34.
25. Szakács I (2010) *Az adózás nagy kézikönyve*, Complex Kft., Budapest.
26. Szilágyi J & Tóth H (2018) *Kollektív munkaügyi viták és az alternatív vitarendezés lehetőségei a villamosenergia-ipar és a vízművek területén*, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
27. Szilágyi J E (2018) *Vízszemléletű kormányzás – vízpolitika – vízjog*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc.
28. Tóth Zs (2016) Paradigmaváltás a környezeti problémák kezelésében: Az ökoszisztéma-szolgáltatás koncepció és jogi vetületei, *ProFuturo* (1), pp. 98–106.
29. Tózsza I (2000) A talajvízterhelés mérséklésének önkormányzati eszközrendszere, *Comitatus Önkormányzati Szemle* 10(6), pp. 31–39.